

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Сучасний стан та особливості безготівкових розрахунків українських банків

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала: студентка IV курсу, групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Романюк Адріана Іванівна _____
(підпис)

Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту
Олексин Артур Григорович _____
(підпис)

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.
Завідувач кафедрою фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Романюк А.І. Сучасний стан та особливості безготівкових розрахунків українських банків. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2024. 56 с.

У бакалаврській роботі розглянуто теоретичні основи функціонування ринку безготівкових розрахунків, їх суть та значення; сучасні тенденції розвитку ринку безготівкових розрахунків в Україні за допомогою системи СЕП; проаналізовано динаміку основних параметрів ринку платіжних карток в Україні за останні три роки; обґрунтовано фактори, що зумовлюють розвиток ринку безготівкових розрахунків та його роль для стимулювання економіки та рівня життя суспільства.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, платіжна інфраструктура, платіжні картки, цифрова економіка, банк, платіжна система.

SUMMARY

Romaniuk A.I. Current status and peculiarities of cashless settlements of Ukrainian banks. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2024. 56 с.

The bachelor's thesis examines the theoretical foundations of the cashless payments market, their essence and significance; current trends in the development of the cashless payments market in Ukraine using the EPS system; analyzes the dynamics of the main parameters of the payment card market in Ukraine over the past three years; substantiates the factors that determine the development of the cashless payments market and its role

in stimulating the economy and living standards of society.

Keywords: cashless payments, payment infrastructure, payment cards, digital economy, bank, payment system.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.І. Романюк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ	8
1.1. Економічна суть, значення безготівкових розрахунків.....	8
1.2. Форми та види безготівкових розрахунків: їх переваги й недоліки	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ЗА 2021 – 2023 РОКИ.....	22
2.1. Аналіз показників діяльності СЕП.....	22
2.2. Аналіз сучасного стану ринку платіжних карток у цифровій економіці	29
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ	40
3.1. Оцінка безготівкового грошового обороту в Україні та інших країнах Європи	40
3.2. Проблеми та перспективи використання безготівкових розрахунків в Україні	45
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Сьогодні розвиток економіки в усьому світі характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом на нові платіжні інструменти та сучасні платіжні технології. Від рівня безготівкових розрахунків, а також від своєчасного і повного надходження коштів від платників залежать ціноутворення, кредитні відносини, стан грошового обігу, фінансовий стан підприємств і, як наслідок, соціальний стан населення.

Застосування безготівкових розрахунків призводить до економії коштів при їх здійсненні, прискорення розрахункових процесів і руху грошових коштів. Крім того, безготівкові розрахунки акумулюють суму грошей у банках і створюють умови для контролю за їх призначенням.

Актуальність організації безготівкових розрахунків полягає в тому, що сьогодні існує гостра потреба у вивченні та впровадженні механізмів функціонування нових форм безготівкових розрахунків усіма учасниками ринкових відносин. В умовах сучасної ринкової економіки безготівкові розрахункові операції набувають як ніколи актуального значення, оскільки суттєво зросла ефективність банківської діяльності та знизилася витрати на проведення банківських операцій.

Багато праць вітчизняних і зарубіжних учених, як: О.І. Барановський [10], О.С. Власюк [16], Б. М. Данилишин [19], В.П. Загарія [21], І.О. Лютий [28], В.І. Міщенко і С.В. Науменкова [33], Т.С. Смовженко [9], О.М. Шаров [44] досліджують проблеми здійснення та розвитку безготівкових розрахунків, перспективам їх організації.

Суть безготівкових розрахунків за А.Г. Загороднім, полягає в тому, що платежі здійснюються шляхом списання грошової суми з банківського рахунку платника на банківський рахунок отримувача [46]. Бехтер Л.А. вважає, що безготівкові розрахунки є складовою грошової системи, яка є організаційною

формою безготівкового обігу [11]. Савлук А.І. наголошує, що: «безготівкові розрахунки – це рух коштів через банківські рахунки, який не відбувається поза банківською системою. Це створює можливість контролювати безготівковий обіг і тим самим впливати на взаємовідносини між суб'єктами господарювання через банки та органи державного управління» [18].

Проте переважна більшість наукових праць вітчизняних учених зосереджена на дослідженні загальних тенденцій розвитку безготівкових розрахунків між підприємствами. Водночас розвиток безготівкових операцій у контексті сучасних тенденцій потребує подальших досліджень.

Сьогодні безготівкові розрахунки є однією з найважливіших ознак рівня розвитку економіки країни, яка суттєво впливає на ефективність економічного розвитку країни. Тому оптимальна організація безготівкового розрахунку є одним із пріоритетних завдань центральних банків.

Метою дослідження є визначення основних проблем та перспектив організації безготівкових розрахунків українськими банками.

Для досягнення мети вирішуються такі завдання:

- дослідити сучасний стан грошового обігу України в безготівковій формі;
- визначити основні проблеми розвитку та організації безготівкових розрахунків;
- обґрунтувати необхідність і перспективність використання безготівкових розрахунків.

У дослідженні використовуються загальнонаукові та емпіричні методи та засоби економіки, методи аналізу та синтезу, порівняння, зведення та групування. За допомогою статистичних методів, а також методів аналізу та спостереження досліджено розвиток та поточний стан використання безготівкових розрахункових операцій в Україні. За допомогою методу підбиття підсумків сформульовано висновки щодо тенденцій та розвитку ринку безготівкових розрахунків в умовах цифровізації економіки.

Інформаційну базу дослідження становить Конституція України, закони України, постанови та статистичні матеріали Міністерства фінансів України, статистика Національного банку України, Державної служби статистики України, результати наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних учених з питань безготівкових розрахунків, ресурси мережі Інтернет.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 46 найменувань. Повний обсяг роботи становить 56 сторінок, обсяг основної частини – 31 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

1.1. Економічна суть, значення безготівкових розрахунків

Розрахунки – це господарські відносини організацій, підприємств, установ і громадян, пов'язані з оплатою товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг, а також виконанням фінансових зобов'язань.

Розрахунки поділяються на два види: готівкові та безготівкові.

Однією з головних структур ринкової економіки є платіжний механізм, який поділяється на готівкові та безготівкові розрахунки. Безготівкові розрахункові операції становлять понад 70% в Україні і навіть до 95% в економічно розвинених країнах [13].

Саме розвиток безготівкових розрахунків зумовив необхідність встановлення зв'язків між банками та перетворення їх у банківську систему [15].

Безготівкові розрахунки – розрахунки у формі перерахування грошей на рахунки в кредитних установах і заліку взаємних вимог.

Організувати готівкові розрахунки безготівковими грошима набагато краще, ніж готівкових розрахунків.

Широкому поширенню безготівкових розрахунків сприяє розгалужена банківська мережа, а також державна зацікавленість у їх розвитку як із зазначених причин, так і з метою дослідження та регулювання макроекономічних процесів [17].

Безготівкові розрахункові операції відбуваються без залучення готівки, тобто шляхом перерахування коштів з рахунку платника на банківський рахунок одержувача або шляхом заліку взаємних вимог [11].

Основою безготівкових розрахункових операцій є банківський платіж –

перерахування (перерахування) коштів з рахунка платника одержувачу шляхом відповідних записів на цих рахунках.

Тому для здійснення безготівкових розрахунків зазвичай необхідний рахунок у певній фінансовій установі – уповноваженому банку. Під безготівковими розрахунками розуміють розрахунки між юридичними особами і навіть розрахунки за участю індивідуальних підприємців і фізичних осіб, які здійснюються в безготівковому порядку через банк.

Термін «безготівкові розрахунки» використовується як правило, у двох трактуваннях. У широкому значенні - трактування цього терміна сприймається як процес погашення грошових зобов'язань клієнта без застосування готівки [13, с.54].

Інше значення – юридичне та може трактуватись як: «правові відносини, передумовою виникнення яких є право вимоги власника рахунку до обслуговуючого його банку про перерахування з зазначеного банківського рахунку певної грошової суми за зазначеними реквізитами у визначений строк та за винагороду, а також кореспондент даного праву обов'язок банку» [27, с.87].

В економічній літературі автори по своєму визначають поняття «безготівкові розрахунки» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування поняття «безготівкові розрахунки» науковцями

Автор	Визначення
1	2
Бруханський Р.Ф.	«Безготівкові розрахунки – система готівкових розрахунків, які здійснюються без участі готівки, тобто перерахування банком певної суми з рахунка платника на рахунок одержувача або шляхом заліку взаємних вимог підприємств і громадських організацій» [13]
Асмолова Т.В.	«Безготівкові розрахунки – розрахунки, які здійснюються між фізичними та юридичними особами без використання готівки шляхом перерахування коштів через банк з поточного (розрахункового) рахунку платника на рахунок їх одержувача» [9]

Продовження табл. 1.1

1	2
Бутинець Ф.Ф.	«Безготівкові розрахунки – розрахунки, що здійснюються без участі готівки, тобто у сфері безготівкового грошового обігу» [14]
Бондаренко О.М.	«Безготівкові розрахунки – форма грошового обігу, при якій зберігання і рух грошових коштів здійснюється безготівково, шляхом перерахування сум з рахунку платника на рахунок одержувача» [12]
Назаренко І.М.	«Безготівкові розрахунки – розрахунки, що здійснюються без участі готівки, шляхом перерахування сум з рахунків платників на рахунки одержувачів або шляхом заліку взаємних вимог» [35]
Макаренко А.П.	«Безготівкові розрахунки – платежі, що здійснюються шляхом списання коштів з банківського рахунку платника та зарахування їх на банківський рахунок одержувача» [29].
Пиріг С.О.	«Безготівкові розрахунки – організація розрахунків між учасниками суспільного виробництва, які здійснюються без використання готівки, шляхом перерахування коштів з одного поточного рахунку на інший» [37].

На нашу думку, безготівковий розрахунок – це спосіб погасити борги без використання готівки. Такий дефініційний підхід відображає загальну економічну характеристику та ґрунтується на тлумаченні двох понять, де термін «безготівковий» передбачає використання готівки, а розрахунки представляють собою процес розрахунку грошових зобов'язань.

Отже, узагальнимо визначення науковців і визначимо безготівковий розрахунок як спосіб оплати, який здійснюється через посередника, тобто банк, без використання готівки.

Термін «безготівкові розрахунки» розглянуто в «Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг», згідно з якою: «безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків

платників на рахунки отримувачів коштів, а також ці розрахунки проводяться банками на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в паперовому вигляді» [7].

Отже, в безготівкових розрахунках беруть участь три сторони: платник коштів, банківська установа, яка перераховує ці кошти, та їх отримувач.

Специфіка безготівкових розрахункових операцій і завдання його організації в інтересах економіки країни вимагають створення певної системи, яка має забезпечити найбільш ефективне його використання в умовах ринкової економіки.

Під системою безготівкових розрахункових операцій розуміється їх організація, яка визначається відповідним законодавством.

Необхідно враховувати компоненти системи:

1. Принципи організації: забезпеченість платежу, терміновість платежу, свобода вибору форми безготівкових розрахунків, здійснення розрахунків за банківськими рахунками.
2. Форми розрахунків.
3. Методи платежу.
4. Вимоги до організації безготівкових розрахунків.

Варто також наголосити на тісному зв'язку між принципами організації системи безготівкових розрахунків. На цей зв'язок звертає увагу Н.В. Назарова звертає увагу в одній зі своїх робіт і робить з неї висновки у тому, що: «принципи - це основні конструктивні властивості системи безготівкових розрахунків чи функціонування як кошти платежу безготівкових розрахунках» [34, с.59].

Хоча система принципів є основоположним ключовим елементом системи безготівкових розрахунків, вона поступово розвивається, з'являються нові основні елементи, тому дана тема є актуальною, що вимагає все нових досліджень і розробок. Машика Ю.В. вважає, що «спосіб платежу - це специфічна форма руху, властива кожному засобу платежу безготівковому платіжному обороті» [31, с. 107].

Це визначення ґрунтується на тому, що кожному виду безготівкових

платіжних засобів властива певна форма руху. Наприклад, розрахункові документи, видані платниками, мають форму руху як залік взаємних вимог, але тільки за умови взаємного погодження контрагентів. В інших випадках ці документи характеризуються формою руху в грошовій або кредитній формі.

Суть способу платежу повинна визначатися такими елементами, як засіб платежу, форма його руху та об'єкт платежу. Тому вважаємо, що під способом оплати варто розуміти особливу форму руху платіжних засобів, що виражає різні механізми безготівкових операцій з переказом грошей. У цьому контексті сучасні способи оплати включають: грошові перекази, врегулювання взаємних претензій і зобов'язань, пересилання документів.

Наступним елементом системи безготівкових розрахунків є форми безготівкових розрахункових операцій. Враховуючи характер безготівкових розрахунків і взаємозв'язок елементів останньої системи, можна констатувати, що форми розрахунків – це сукупність взаємопов'язаних способів розрахунків і пов'язаного з ними документообігу. Крім того, необхідно враховувати їх сукупність, що дає можливість відрізнити одну форму розрахунку від іншої.

Тому під формою здійснення безготівкових розрахункових операцій варто розуміти встановлення правових норм, специфічну форму руху, яка є характерною для певного платіжного засобу в платіжних операціях і повною мірою відображає специфіку цього елемента системи, про яку йшлося вище.

Порядок розрахунків особливо важливий для ефективної організації безготівкових розрахункових операцій. Усі підприємства та організації повинні дотримуватися платіжної дисципліни, тобто своєчасно погашати свої грошові зобов'язання. Якщо з якихось причин підприємство припинило виплати за короткостроковими зобов'язаннями, ці борги розподіляються по ланцюжку від підприємства до підприємства.

Тому регулювання потоку платежів за таких умов давно було одним із факторів монетарної політики. Як відомо, частину готівкового обороту становить

безготівковий оборот. Основною вимогою до його організації є наявність правових актів, що регламентують організацію грошових операцій за участю банківської системи.

Важко переоцінити важливість економічної та правової бази, яка сприяє правильній організації безготівкового обороту, для безперебійного здійснення розрахунків, які, в свою чергу, є вираженням цього та мають важливе економічне значення у прискоренні оборотності готівки й зменшення касового обороту та зменшення витрат на обертання.

Принципи організації розрахунків – основа їх реалізації. Дотримання принципів у цілому дає змогу забезпечити відповідність розрахунків вимогам: своєчасність, достовірність, ефективність.

Перший принцип – правовий режим розрахунків і платежів – вимагає, щоб поведінка учасників розрахункових відносин відповідала нормам права і юридичної відповідальності. Основою цього є комплекс законів і статутів. Основним регулятором платіжної системи є Національний банк України.

Другий принцип – проведення розрахунків за банківськими рахунками. Необхідною вимогою є наявність банківських рахунків як у постачальників, так і у покупців. Для розрахункового обслуговування між банком і клієнтом укладається договір банківського рахунку – двосторонній самостійний цивільно-правовий договір.

Третій принцип – підтримувати ліквідність лише на рівні, який забезпечує безперебійність платіжних операцій. Дотримання цього принципу є гарантією чіткого виконання обов'язків.

Четвертий принцип – наявність акцепту (згоди) від платника. Реалізація цього принципу відбувається або шляхом використання відповідного платіжного засобу (чек, вексель, платіжне доручення) із зазначенням розпорядження власника про списання, або шляхом спеціального акцепту документів, що видаються одержувачами коштів.

П'ятий принцип – терміновість платежу – впливає з природи ринкової економіки, неодмінною передумовою якої є своєчасне і повне виконання платіжних зобов'язань.

Шостий принцип – принцип майнової відповідальності у разі невиконання договірних умов.

Сьомий принцип – контроль усіх учасників за правильністю розрахунків, дотриманням встановлених положень про порядок їх виконання – поділяється на попередній, поточний, наступний, внутрішній і зовнішній контроль [31].

Безготівкові платіжні операції в основному обслуговують сферу економічних відносин між компаніями та їх відносини з фінансово-кредитною системою. Отже, його суть полягає в тому, що суб'єкти господарювання здійснюють розрахунки один з одним за надані ТМЦ і надані послуги, а також за фінансові зобов'язання шляхом перерахування належних сум з рахунка платника на рахунок отримувача або шляхом заліку взаємної заборгованості (рис. 1.1).

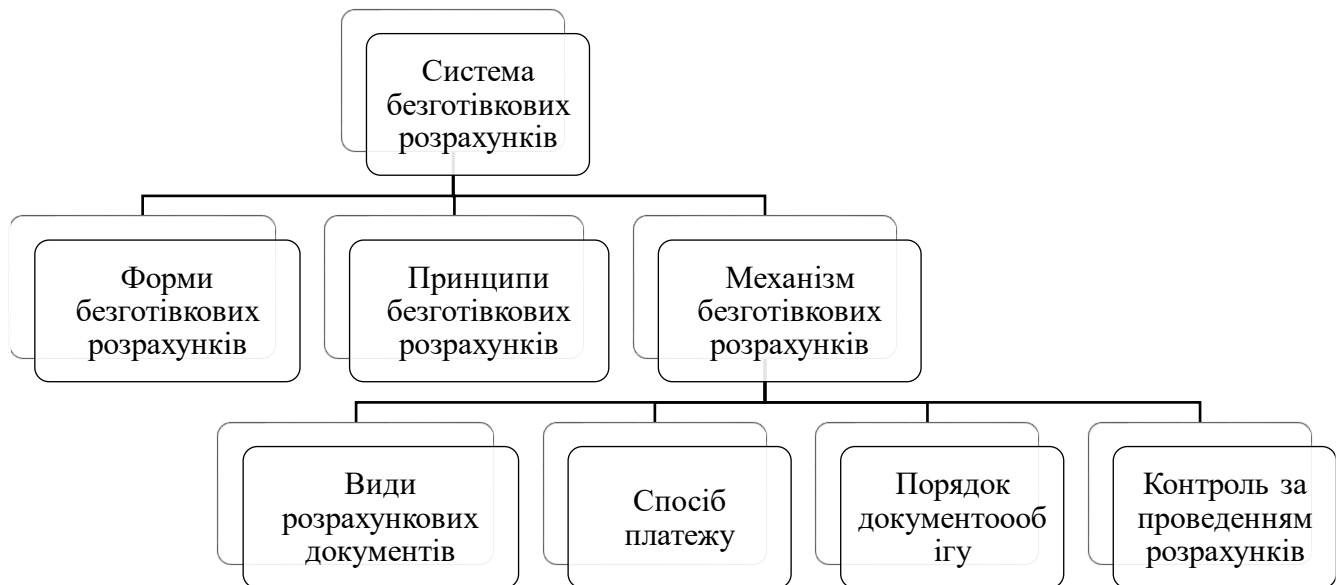

Рис. 1.1. Система безготівкових розрахунків

Безготівкові розрахунки відображаються на розрахункових, чекових та інших рахунках, які банки відкривають своїм клієнтам після подання ними відповідних

документів. З одного боку, розвиток безготівкових розрахункових операцій призводить до скорочення потреби в готівці та економії витрат обігу. Чим вища компенсація, тим вираженішими є ці переваги. Але якщо сума вкладу невелика, то вигідніше використання готівки. Визначити точну межу, коли переваги готівкового розрахунку перетворюються на недоліки, досить складно.

Цінність безготівкових розрахунків велика тому, що:

1. Безготівкові розрахункові операції сприяють концентрації фінансових ресурсів у банках. Одним із джерел кредитування є тимчасово вільні кошти підприємств у банках.

2. Безготівкові розрахункові операції сприяють нормальному обігу грошей в економіці.

3. Чітке розмежування безготівкового та готівкового грошового обігу створює умови, що сприяють плануванню готівкового обігу та безготівкового грошового обігу, а також визначенню масштабів емісії та вилучення готівки з обігу.

Безготівкові платежі мають важливе економічне значення, оскільки вони прискорюють обіг готівки, зменшують готівку та зменшують витрати. Особливості безготівкового розрахунку полягають у наступному:

– при розрахунках готівкою готівку перераховують платник і одержувач; безготівкових розрахунків – три учасники; платник, одержувач та банк, у якому здійснюються ці розрахунки, у формі записів про рахунки платника та одержувача;

– учасники безготівкових розрахункових операцій мають кредитні відносини з банком. Ці взаємовідносини відображаються в сумах залишків на рахунках учасників таких розрахунків. У готівково-грошовому обігу таких кредитних відносин немає;

– перерахування (переказ) коштів від одного учасника розрахунків на користь іншого здійснюється шляхом проводок по їх рахунках, внаслідок чого змінюються кредитні відносини банку з учасниками таких операцій [13].

Іншими словами, кредитна операція здійснюється через гроші. Таким чином готівковий оборот замінюється кредитною операцією. Безготівкові платіжні операції в основному обслуговують сферу економічних відносин між компаніями та їх відносини з фінансово-кредитною системою.

Економічна цінність безготівкових розрахунків:

- безготівкові розрахункові операції сприяють концентрації фінансових ресурсів у банках. Одним із джерел кредитування є тимчасово вільні кошти підприємств, депоновані в банках;

- зменшення кількості готівки, необхідної для обігу, а також скорочення витрат, пов'язаних з її обігом;

- прискорення грошового обороту та виконання платежів;

- чітке розмежування безготівкового та готівкового грошового обігу створює умови, що полегшують планування готівкового та безготівкового грошового обігу.

Отже, суть безготівкового розрахунку полягає в тому, що суб'єкти господарювання здійснюють розрахунки один з одним за надані ТМЦ і послуги, а також за фінансові зобов'язання шляхом перерахування належних сум з рахунка платника на рахунок одержувача або шляхом залік взаємних боргів.

1.2. Форми та види безготівкових розрахунків: їх переваги й недоліки

Важливою умовою переказу безготівкових коштів є наявність коштів на банківському рахунку платника та одержувача. У сучасних умовах ринкової економіки для розвитку та організації системи безготівкових грошових коштів на підприємствах України постають такі основні проблеми:

- пошук нових механізмів організації безготівкових коштів, які б сприяли

подоланню кризових явищ у майбутньому;

- оптимізація та систематизація форм безготівкових коштів та їх організації;
- використання безготівкових розрахунків за умов використання безготівкових коштів у господарському обороті та їх досконалої організації;
- прискорення та інтенсифікація ресурсів.

Організація безготівкових коштів повинна служити нормальному кругообігу безготівкових коштів і забезпечувати збут продукції. При організації безготівкових коштів можна виділити наступні основні вимоги та принципи:

- власні та залучені кошти суб'єктів підприємництва підлягають обов'язковому зберіганню на поточних чи інших рахунках в установах банків;
- самостійно обирати форму розрахунку;
- безготівкові розрахунки за ТМЦ здійснюється з постачальниками після попереднього надання послуги;
- платежі здійснюються тільки в межах наявних коштів на рахунку платника або при наданні банківського кредиту;
- безготівкові кошти, списуються з рахунку підприємства за розпорядженням власника.

Якщо перераховані принципи не дотримуються, то у платника може виникнути платіжна криза. Особливістю організації безготівкових розрахунків в Україні є використання спеціальної форми для здійснення самої оплати, а саме:

- учасники безготівкових розрахункових операцій мають кредитні відносини з банком;
- у безготівковій формі є три учасники: платник, одержувач і банк, де розрахунок здійснюється у формі запису на рахунках платника та одержувача;
- перерахування коштів від учасника розрахунків здійснюється шляхом записів по його рахунках, у результаті чого за допомогою коштів здійснюється кредитна операція, тобто готівковий оборот замінюється кредитною операцією.

Організація та розвиток безготівкових розрахунків є неодмінною умовою стабільного розвитку економіки держави. Тому необхідно створити дієвий механізм реалізації безготівкових розрахунків між різними суб'єктами господарювання.

У сучасних умовах використовуються різні форми безготівкових засобів [9]. Загалом існують різні форми безготівкового розрахунку, але найчастіше використовуються такі основні:

- розрахунковий чек;
- платіжне доручення;
- платіжна вимога-доручення;
- платіжна вимога;
- векселі;
- акредитив.

Найбільш поширеними є платіжні доручення, які використовуються в розрахунках за товари та послуги.

Форми безготівкових розрахунків мають свої переваги та недоліки.

Розрахунки за допомогою платіжного доручення дуже прості, зручні та забезпечують швидку оплату. Головний їхній недолік полягає в тому, що вони не дають жодної гарантії оплати постачальнику. Для усунення цього недоліку в банківській практиці платежі обробляються з використанням акцептованих банком платіжних доручень.

Векселі відіграють істотну роль у практиці передачі боргів у разі прострочених зобов'язань, погашення кінцевої частини боргу за розрахунками при заліку взаємної заборгованості. Така форма безготівкових розрахунків може бути набагато ефективнішою системою боротьби зі заборгованістю.

Оскільки вексель використовується і в міжнародних кредитних відносинах, необхідно налагодити діючий механізм вексельного обігу, основою якого є сучасне міжнародне зобов'язальне право.

Найновішою і найпоширенішою формою розрахунків є розрахунки через платіжні вимоги. За допомогою таких розрахунків встановлюється договірна дисципліна, що дозволяє ширше здійснювати приймання матеріальних цінностей. Проте вони потребують удосконалення шляхом підвищення відповідальності платника та прискорення документообігу.

Поширеною формою розрахунків у сучасній ринковій економіці в Україні є акредитивна форма. Це найбезпечніша та найнадійніша форма оплати, а дотримання правил є обов'язком банків. Така форма обліку є більш вигідною для постачальника, ніж для покупця, оскільки останній несе витрати на відкриття акредитива, а сума, на яку був відкритий акредитив, списується з продажу до моменту оплати. Такі заходи є негативними для підприємства.

Від правильного вибору форми безготівкових коштів залежить точність і достовірність оцінки фінансової діяльності підприємства, своєчасність надходження коштів, виконання плану і правильність формування відповідних фондів. Безготівкові грошові розрахунки підприємства можна класифікувати за такими ознаками:

1. Види господарських операцій:
 - товарні (за виконану роботу, придбані товари або надані послуги);
 - некомерційні (з бюджетними, кредитними установами).
2. Місцезнаходження банків, що обслуговують ці населені пункти:
 - міжнародні;
 - місцеві.
3. Фактом здійснення оплати:
 - попередня оплата товарів, робіт чи послуг;
 - оплата після реалізації товарів, робіт чи послуг.
4. Джерелами походження коштів, що застосовуються для розрахунків грошові розрахунки поділяють на:
 - за рахунок кредитів та інших позичених коштів;

- власних коштів підприємства;
- за кошти клієнта.

5. Умовою оплати угоди:

- акцептні;
- безакцептні.

Існуючі проблеми в подальшому розвитку організації безготівкових розрахунків підприємств України потребують вирішення, для цього необхідно внести корективи в діючі нормативні документи та закони, виправити всі протиріччя та неточності, щоб закони та нормативні документи не суперечать один одному.

Важливим аспектом є внесення змін у діяльність банків у сфері безготівкових розрахунків. Важливо на законодавчому рівні змусити банківські установи організувати безготівкові розрахунки таким чином, щоб заохочувати людей користуватися цим видом розрахунків.

Необхідно створити спеціальні умови, щоб заохотити ритейлерів встановлювати термінали. Створення фонду державної допомоги також є необхідною умовою для підприємців, які хочуть встановити пристрої для безготівкової оплати у власному торговому закладі. Перш за все, необхідно вжити заходів щодо організації електронної комерції в Україні, основою якої має стати розробка та оформлення правової бази для здійснення комерційних операцій через Інтернет. Тому що використання безготівкових розрахунків через Інтернет може заощадити час і гроші та призвести до швидшого обертання грошей. Вирішити проблеми, пов'язані з організацією безготівкових розрахунків в Україні, можна за допомогою удосконалення безготівкових операцій [12].

Одним із основних шляхів удосконалення організації безготівкового обігу є побудова єдиної національної системи банківських карток. Така система покликана сприяти збільшенню обсягу безготівкових коштів в Україні та накопиченню фінансових ресурсів на всій території України.

Створення ефективної системи безготівкових розрахунків є основоположним для уточнення організаційно-правової бази та законодавчих положень, які б регулювали систему грошових ресурсів і максимально сприяли прискоренню обігу грошових ресурсів.

Розрахункові відносини між суб'єктами підприємницької діяльності в Україні є дуже важливими, оскільки економіка в цілому перебуває на стадії становлення, тому зараз необхідно створити правильні основи безготівкових розрахунків та обрати основні шляхи їх вдосконалення, розвитку та адаптації правової бази до нових умов розвитку.

Система та організація безготівкових розрахунків є основною складовою загальної національної грошової системи України. Нормалізація цієї системи сприятиме встановленню органічного зв'язку з ринковим середовищем і формуванню нормальних ринкових відносин між суб'єктами господарювання, для цього необхідно знати відмінності між цими системами. До основних відмінностей системи безготівкових розрахунків належать: вимоги до організації безготівкових розрахунків; принципи організації безготівкових розрахунків; розрахункові документи; платіжні форми; найновіший механізм контролю цих розрахунків. Оскільки безготівкові розрахунки мають важливе значення для здійснення народногосподарського обороту, необхідно контролювати стан розрахунків, законність грошових операцій, правильне оформлення розрахункових документів та їх своєчасне проходження.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИНКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ЗА 2021 – 2023 РОКИ

2.1. Аналіз показників діяльності СЕП

Фактично на кінець 2023 року в Україні працювали такі платіжні системи: дві державні платіжні системи, одна з яких є системно важливою платіжною системою СЕП; 6 «карткових» платіжних систем; 26 платіжних систем «грошовий переказ».

Найбільше платежів і переказів всередині України у 2023 році здійснено в СЕП – 136,4 трлн гривень або 97,1% усіх платежів і переказів всередині України. При цьому найбільше платежів і переказів було здійснено в «карткових» платіжних системах (4,8 млрд штук або 84,2%) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників ринку безготівкових розрахунків за 2021 – 2023 роки [45]

Показник	Сума платежів і переказів, млрд грн				Кількість платежів і переказів, млн шт			
	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту, %	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
СЕП НБУ	57263	133022	209921	72,7	446	363	423	-5,4
«Карткові» платіжні системи	3439	4551	3510	2,0	5328	5181	4806	-10,9
Платіжні системи «переказу коштів»	241	293	539	55,3	544	446	597	8,9

Зменшення обсягів операцій з платіжними картками у 2023 році пояснюється запровадженням Національним банком України з квітня 2023 року статистичної звітності про кредитні та дебетові перекази, що призвело до здійснення перерозподілу операцій користувачів між статистичною звітністю за платіжними картками та кредитними/дебетовими переказами.

СЕП – системно важлива в Україні платіжна система, створена Національним банком України для забезпечення між учасниками СЕП в межах України виконання міжбанківських платіжних операцій у національній валюті через рахунки, відкриті в Національному банку України. Станом на 1 січня 2024 року учасниками СЕП були 64 українських банки, Національний банк України та Державна казначейська служба України.

1 квітня 2023 року введено в експлуатацію СЕП нового покоління. Система почала функціонувати в режимі 24/7 на основі міжнародного стандарту ISO 20022, який дозволяє здійснювати міжбанківські платіжні операції цілодобово без переривання роботи системи та миттєвого переходу від поточного календарного дня до наступного. Нове покоління СЕП базується на використанні сучасних програмно-технічних засобів, які дають можливість здійснювати електронні платежі ще зручніше, швидше та безпечніше. Запровадження стандарту ISO 20022 сприяло ще більшій автоматизації та прискоренню обробки платежів, а також підвищенню рівня обслуговування банків-учасників СЕП та їхніх клієнтів.

У 2023 році СЕП продовжив забезпечувати понад 98% міжбанківських платежів у державі, задовольняючи потреби банківської системи в розрахунках у національній валюті.

У 2023 році СЕП обробив 422,8 млн початкових платежів на суму 209,9 трлн гривень. У 2023 році кількість оброблених у СЕП платежів зросла на 16,5%, а їх сума – на 57,9% порівняно з 2022 роком. В першу чергу це пов'язано з поживленням ділової активності в Україні. Так, кількість платежів з поточних рахунків суб'єктів господарювання (2600) зросла на 33,8 млн шт., або на 21,5%.

Крім того, зросла кількість платежів з поточних рахунків фізичних осіб на 23,4 млн шт., або на 76,5% (2620), з них 17,1 млн шт. на розрахункових рахунках компанії (2600). Збільшення обсягів платежів в основному пов'язане з господарською діяльністю Національного банку. Загалом у 2023 році на СЕП щоденно оброблялося в середньому 1,6 млн платежів на загальну суму 792,2 млрд грн (рис. 2.1).

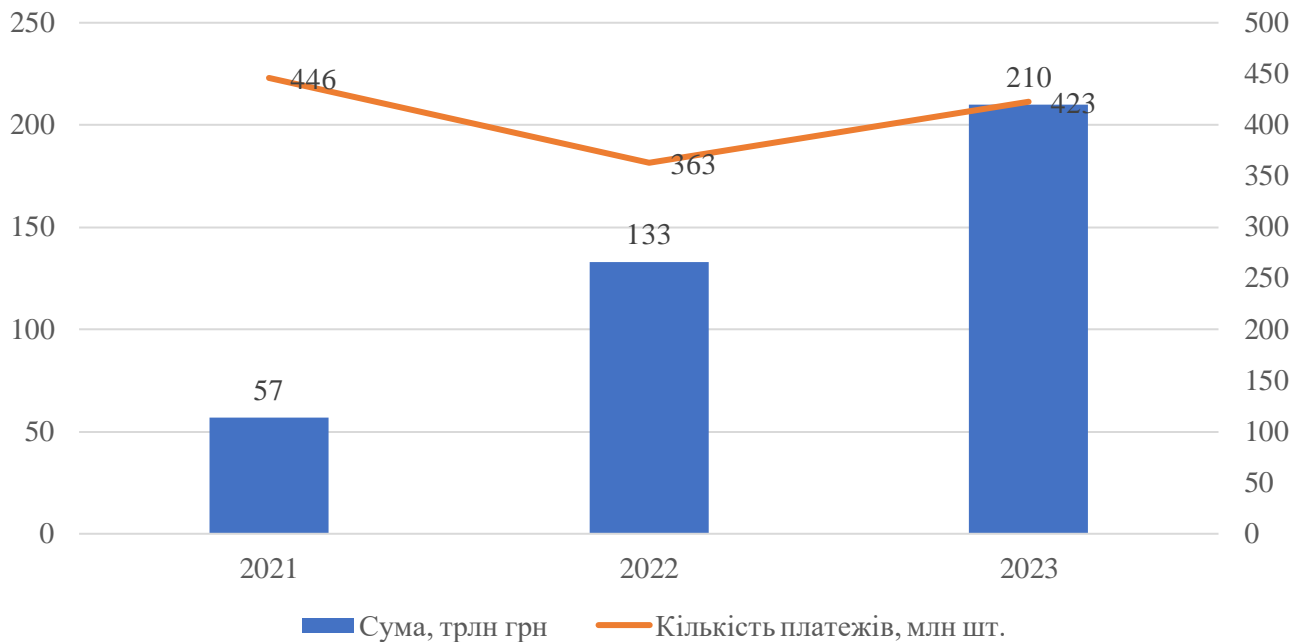

Рис. 2.1. Динаміка загального обсягу платежів, оброблених у СЕП у 2021 – 2023 роках [45]

За прикладом провідних центральних банків світу Національний банк України здійснює моніторинг СЕП за допомогою кількісних та якісних показників, зокрема щодо ефективності та результативності платіжної системи, показників ризику тощо.

Як показано на рис. 2.1: протягом 2021 – 2023 років кількість операцій, проведених через СЕП, поступово зростала. Початок війни та різке падіння економічної активності, особливо в перші місяці, суттєво вплинули на обсяги роботи системи. Відтак, порівняно з 2021 роком їх кількість зменшилася на 18,7%.

У період 2022 – 2023 років, незважаючи на введення воєнного стану, СЕП продемонстрував високу ефективність та надійність, забезпечивши належний рівень міжбанківських розрахунків. Незважаючи на ракетний терор і обмеження продуктивності, система продовжувала функціонувати безперебійно і як зазвичай.

Показник ролі платіжної системи в економіці по відношенню до ВВП країни показує важливість ролі платіжної системи в економіці країни. Таким чином, обсяг оброблених платежів у СЕП за 2023 рік більш ніж у 32,1 раза (у 2022 році це значення становило 25,7 раза) перевищує ВВП України.

Співвідношення щоденного обсягу операцій у СЕП до ВВП склало 9,7% (9,9% у 2022 році). Кількість днів, протягом яких СЕП обробляла платежі в еквіваленті до ВВП, складала 11 днів (у 2022 році – 14 днів).

Коефіцієнт обігу коштів у системі показує, як часто одна й та сама гривня використовується учасниками платіжної системи за певний період часу.

У 2022 році коефіцієнт грошового обігу в системі СЕП становив 6,64, що майже в 2,5 рази більше, ніж у 2021 році (коефіцієнт 2,76). Найбільше значення коефіцієнта грошового обігу спостерігалось у листопаді (коефіцієнт 9,21) та грудні (коефіцієнт грошового обігу - 9,94) 2022 року. Найнижче значення коефіцієнта оборотності коштів – лютий 2022 року (коефіцієнт 2,98) (рис. 2.2).

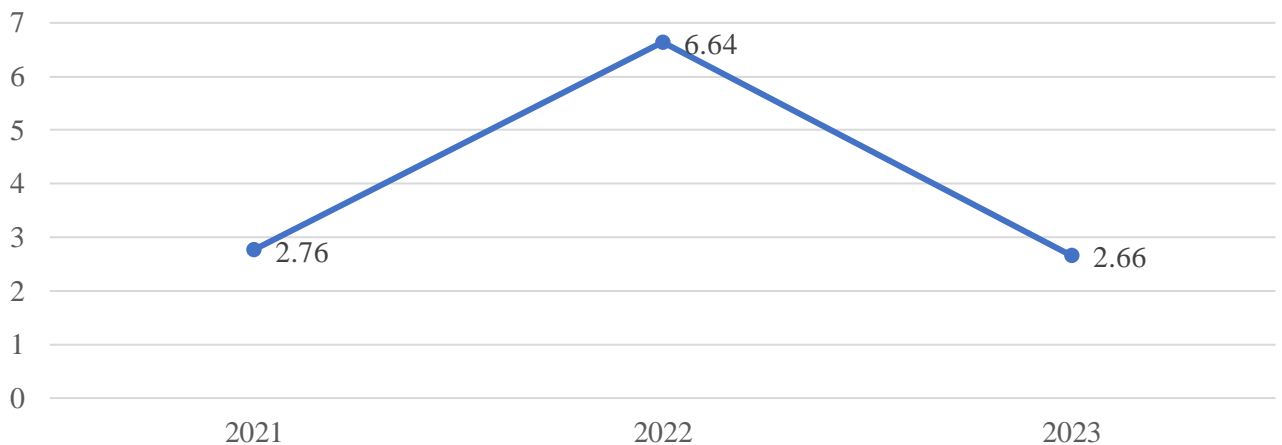

Рис. 2.2. Динаміка коефіцієнта обігу коштів у системі СЕП у 2021 –2023 роках [45]

Коефіцієнт обороту СЕП у 2023 році склав 2,66. Суттєве зниження коефіцієнта оборотності коштів у квітні 2023 року пов'язане насамперед з тим, що з 1 квітня 2023 року СЕП почав працювати в цілодобовому режимі (кількість днів, необхідних для розрахунку середньоденної суми виплати та середньоденного залишку готівки в касі). зросли на рахунках учасників). Після запровадження режиму роботи СЕП 24/7 найменше значення коефіцієнта обороту СЕП було у вересні (1,56), найвище – у грудні (2,65).

Показник ступеня концентрації системно важливих платіжних систем у міжнародній практиці вважається одним із ключових для забезпечення надійності функціонування платіжної інфраструктури. Поява системних ризиків у платіжній системі, що мають системне значення для країни, може призвести до фінансово-економічної нестабільності.

Найбільшу частку платежів, оброблених у СЕП у 2022 році, становлять банківські платежі (95,8% від кількості та 55,5% від суми), друге місце за кількістю (4,1%) – платежі Державного казначейства України залежно від суми (41,0%) – платежі Національного банку України (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка частки платежів, оброблених у СЕП за 2021 – 2023 роки [45]

Показник	Сума платежів і переказів, млрд грн				Кількість платежів і переказів, млн шт.			
	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту, %	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
В загальному по СЕП	57263	133022	209921	72,7	446	363	423	-5,4
Частка платежів банків, %	54,2	55,5	54,8	1,1	96,1	95,8	96,0	-0,1
Частка платежів НБУ	40,9	41,0	42,6	4,0	0,1	0,1	0,1	0

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Частка платежів Держказначейства України, %	4,9	3,5	2,6	-88,5	3,8	4,1	3,9	2,6

Аналіз розподілу за видами платежів, що здійснюються в СЕП, показує, що найбільшу частку платежів, оброблених у СЕП у 2023 році, становлять банківські платежі (96,0% від кількості та 54,8% від суми), які посідають друге місце за кількістю (3,9%) – платежі Державного казначейства України, у сумі (42,6%) – платежі Національного банку України.

Протягом 2021 – 2023 років суттєвих змін у структурі оплати за кількістю та сумою операцій не відбулося.

Показник ступеня концентрації системно важливих платіжних систем у міжнародній практиці вважається одним із ключових для забезпечення надійності функціонування платіжної інфраструктури. Поява системних ризиків у платіжній системі, що мають системне значення для країни, може призвести до фінансової нестабільності.

Питома вага платежів від 20 найбільших учасників СЕП (із 65 учасників на 1 січня 2024 року) склала 93,0% за кількістю та 94,0% за сумою всіх платежів СЕП. У 2023 році п'ять найбільших учасників СЕП здійснили 65,8% усіх платежів СЕП та 64,9% їх загальної суми.

До п'ятірки найбільших учасників СЕП у 2023 році (за сумою платежів) увійшли:

1. Національний банк (42,5% від суми платежів).
2. АТ КБ «ПриватБанк» (8,3% від суми платежів).
3. АТ «СІТІБАНК» (5,4% від суми платежів).
4. АТ «Райффайзен Банк» (4,6% від суми платежів).
5. АТ «УкрСиббанк» (4,0% від суми платежів).

Тому, загальна частка операцій, проведених в СЕП системно важливими банками у 2023 році, склала 85,3% від кількості та 41,0% від обсягу платежів (рис. 2.3).

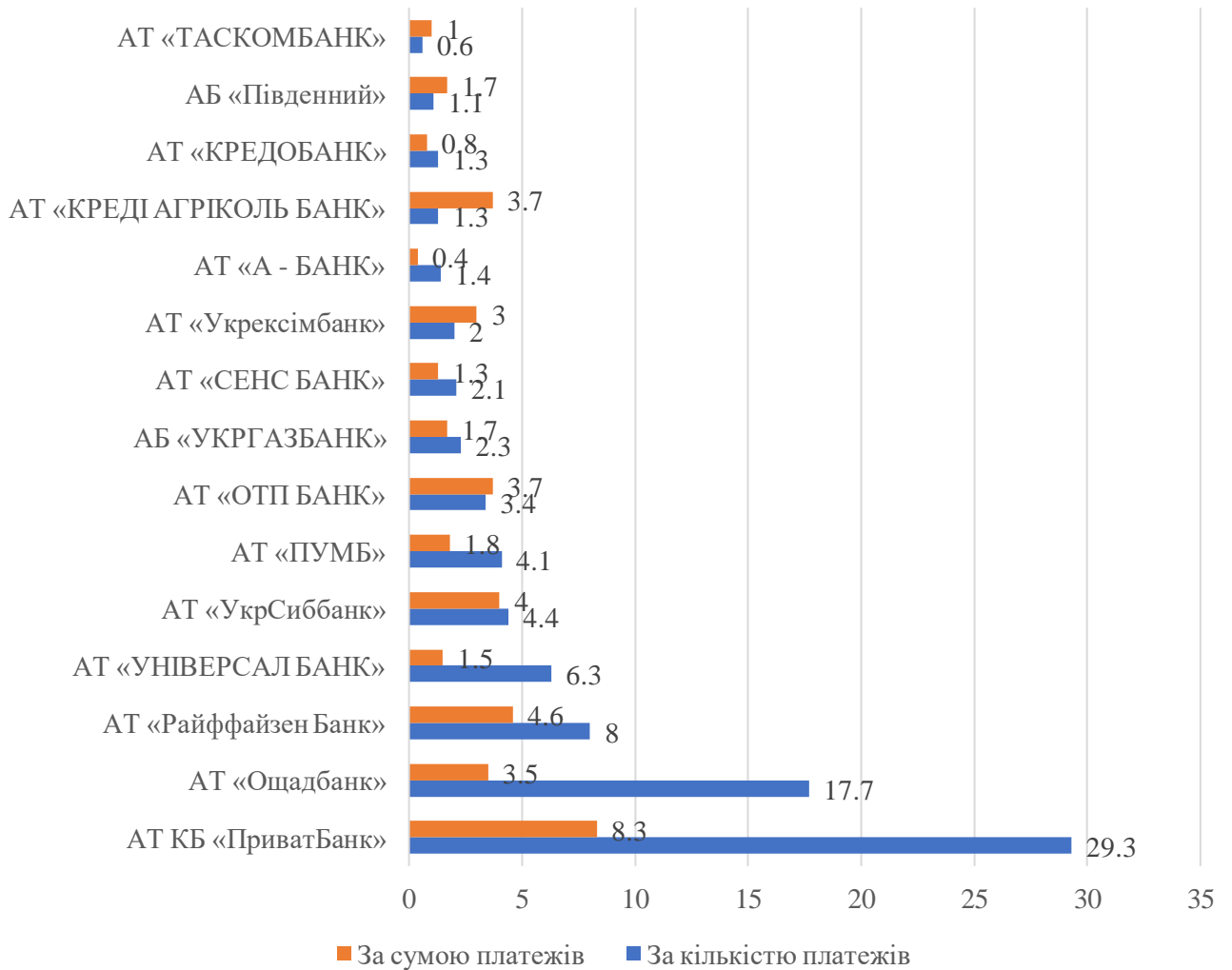

Рис. 2.3. Структура операцій за кількістю та сумою платежів системно важливих банків у 2023 році, % [45]

Тому протягом 2023 року, незважаючи на продовження тотальної війни та ракетного тероризму, система електронних платежів Національного банку України надійно та безперебійно задовольняла потреби української банківської системи та її клієнтів у розрахунках у національній валюті та ефективно розвивалася. У 2023

році через СЕП пройшло близько 423 млн платежів на суму майже 210 трлн грн.

Це на 16,5% більше за кількістю та на 58% більше, ніж у 2022 році, у якому було здійснено 363 мільйони платежів на суму понад 133 трильйони гривень. Понад 94% із загальної кількості платежів, здійснених через СЕП у 2023 році, було оброблено банками від імені своїх клієнтів.

З 1 квітня 2023 року введено в експлуатацію нове покоління системи (версія СЕП 4.0), що робить електронні платежі ще швидшими, зручнішими та безпечнішими. Це була одна з найбільших міграцій, яку коли-небудь здійснювали фінансові установи України, і сильний поштовх для майбутнього розвитку та модернізації інформаційних систем українських банків і фінансових установ. З того часу система працює цілодобово на основі міжнародного стандарту ISO 20022.

З урахуванням цього минулого року в СЕП в середньому за один день проходило близько 1,24 млн платежів на суму близько 617 млрд грн. При цьому за день система здатна обробляти майже в десять разів більше платежів, ніж зараз. Крім того, з моменту запровадження цілодобового режиму роботи системи спостерігається тенденція зростання попиту клієнтів на використання СЕП у вихідні дні.

2.2. Аналіз сучасного стану ринку платіжних карток у цифровій економіці

За останні десятиліття активний розвиток інтернету, посилення цифровізації економічних відносин, віртуалізація інституційних засад функціонування фінансового сектору, в тому числі взаємодії банківських установ з клієнтами, вивели платіжні картки на перше місце в процес впровадження інноваційних технологій у механізм переказу грошей та обробки платежів. Існують навіть так звані цифрові банки або необанки, які повністю не мають відділень і залучають і

обслуговують клієнтів переважно через цифрові точки доступу, такі як мобільні додатки.

За цих умов платіжні картки стають важливим інструментом реалізації комплексного завдання зменшення у загальній структурі грошового обігу частки готівкових розрахунків, як важливого засобу зниження сукупних витрат обігу та підвищення ефективності економічного розвитку в цілому.

Проте в Україні, незважаючи на розвинену мережу банків, розвинутий мобільний банкінг, передові технології системи електронних платежів, доступність карткових сервісів та наявність безконтактних платіжних терміналів, які загалом надають домогосподарствам та бізнесу максимально широкі можливості завдяки доступу до безготівкових платежів готівка залишається важливим засобом проведення економічних роздрібних операцій і основним конкурентом платіжних карток на платіжному ринку, а частка грошей поза банками досить висока порівняно з аналогічним показником у розвинутих країнах, з лежить грошовий агрегат М0 на рівні близько 30 % (рис. 2.4).

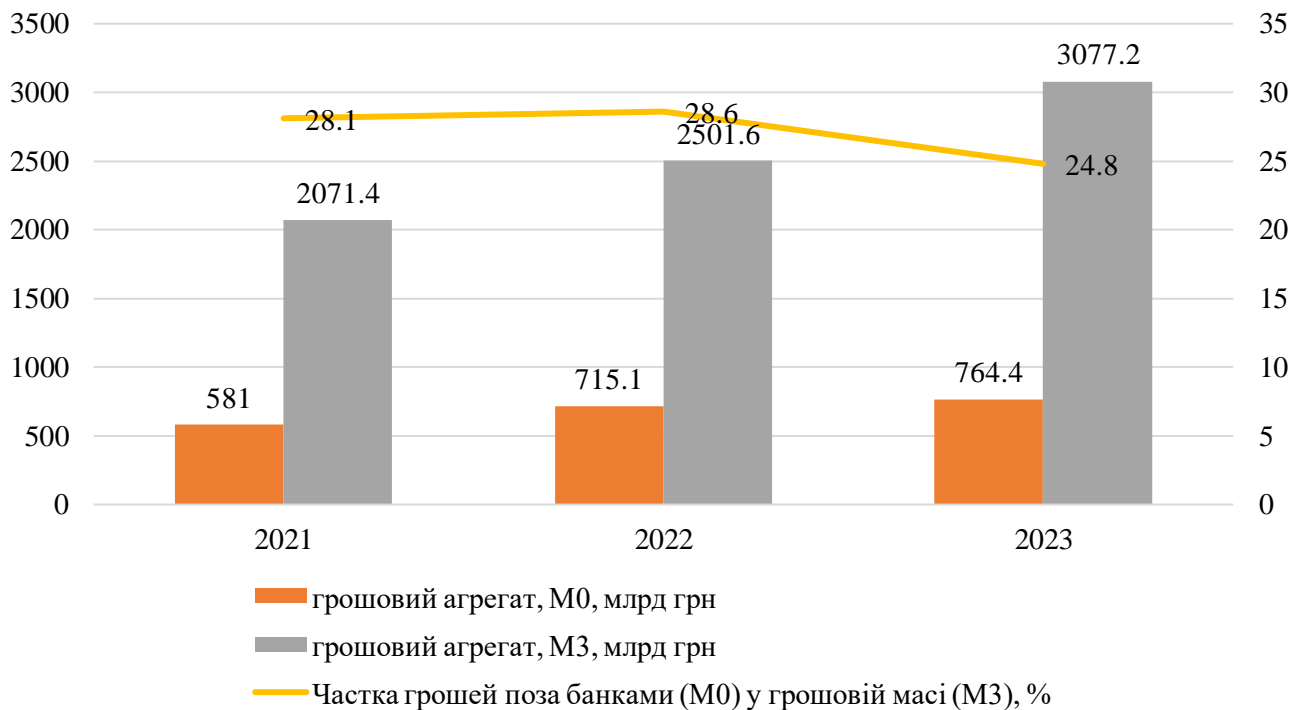

Рис. 2.4. Динаміка грошових агрегатів М3, М0 та їх частка в грошовій масі

України у 2021 –2023 роках [45]

Очевидно, що основні причини такого розвитку полягають, з одного боку, у відтоку коштів із банківського сектору під час фінансово-економічних криз, ажіотажу та банківської паніки, а також у зростанні сумнівів клієнтів банків щодо їх спроможності виконувати свої зобов'язання, а з іншого боку – індивідуальні переваги споживачів на ринку (особливо старшого покоління), для яких також високотехнологічний розвиток платіжних сервісів, доступність дистанційного банківського обслуговування та очевидна зручність електронних форм. Платежі можуть сформувати звичку використовувати готівку як більш надійний резерв страхування ліквідності, не усувають.

У 2023 році на території України працювало у загальному сім «карткових» платіжних систем, в тому числі платіжні системи, створені нерезидентами (VISA, MasterCard та ін.) та державна платіжна система, створена Національним банком України (НПС «Український платіжний простір»). Кількість безпосередніх учасників платіжних систем на території України склала 61 банк, крім того, АТ «Укрпошта» та небанківська фінансова установа «НоваРАУ». У 2023 році послуги платіжних систем «Картки» надавали 36 опосередкованих учасників – небанківські фінансові установи (через 14 прямих учасників).

В Україні також продовжує стабільно зростати кількість та обсяги безготівкових розрахунків за допомогою платіжних карток, що зумовлено, в тому числі, подальшими зусиллями Національного банку України щодо цифрової трансформації фінансової системи. Зокрема, нещодавно регулятор вжив заходів щодо спрощення процедури емісії платіжних карток та проведення операцій з їх використанням: спрощено процедуру отримання платіжної картки через уповноваженого представника фізичної особи – власника рахунку; розширено можливості використання корпоративних платіжних карток у бізнесі; розширено можливості здійснення операцій з платіжними картками за допомогою хмарних сервісів, що надаються пристроями, розташованими на території розвинених країн.

Як наслідок, останнім часом спостерігається досить стійка тенденція збільшення обсягів емітованих українськими банками платіжних карток.

Навіть сьогодні платіжні картки залишаються основним інструментом віддаленого доступу до чекових/платіжних рахунків і основним драйвером розвитку платіжного ринку. Станом на 1 січня 2024 року кількість платіжних карток, емітованих українськими емітентами, становила 115,1 млн штук. Це на 4,9% більше, ніж на 1 січня 2023 року (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка кількості платіжних карток, емітованих українськими банками, за видами носіїв інформації, млн шт. [45]

Кількість платіжних карток	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту, %
Загальна кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, млн шт.	89,1	109,8	115,1	22,5
Загальна кількість платіжних карток в обігу, млн шт.	40,4	46,2	52,1	22,5
безконтактні картки	20,0	26,1	30,6	34,6
токенізовані картки	6,7	7,9	12,4	46,0
інші типи карток	13,7	12,2	9,1	-50,5

Загалом з травня 2022 року ми спостерігаємо тенденцію до збільшення загальної кількості платіжних карток. Щомісяця їхня кількість зростала в середньому на 4% від загальної кількості. У грудні 2023 року кількість активних карток була на 11,1% більшою порівняно з груднем 2022 року та становила 52,1 млн карток (45,3% від усіх платіжних карток, емітованих українськими емітентами).

Також зростає кількість безконтактних платіжних карток, які використовуються для здійснення платіжних операцій. Кількість зросла з 26,1 млн у грудні 2022 року до 30,6 млн штук карток у грудні 2023 року (на 17,2%).

У 2023 році кількість токенизованих платіжних карток, які використовуються для видаткових транзакцій, зросла на 56,2% до 12,4 мільйона.

Поступове зростання популярності безконтактних і токенизованих платіжних карток, які містять прогресивніші технології захисту інформації, є ознакою продовження цифровізації платіжних механізмів та досягнення ними все ширшого кола суб'єктів господарювання в процесі розрахункових операцій. Але негативним моментом є те, що більше двох третин готівки в обігу власники платіжних карток знімають із банкоматів, а не використовують для безготівкових операцій.

Крім того, рівень охоплення суспільства безготівковими технологіями на душу населення в Україні залишається досить низьким порівняно з іншими країнами. Тому для вітчизняних банків вкрай важливо зосередитися насамперед не на кількісному розподілі платіжних карток в обігу, а на вдосконаленні якісної складової їх використання з метою збільшення кількості операцій з уже емітованими картками.

Незважаючи на ці недоліки, процеси подальшої цифровізації економіки постійно впливають на стан платіжних операцій. Загалом в Україні частка безготівкових розрахунків платіжними картками зросла з 56% на початку 2021 року до майже 61% на кінець 2021 року.

Кількість операцій з платіжними картками, емітованими комерційними банками України, сягнула 7817,1 млн, а їх сума склала 5091,7 млрд грн, що майже на третину (30,3% і 28,7% відповідно) більше, чим у 2020 році (табл. 2.4).

Кількість операцій із платіжними картками українських банків у 2022 році склала 7 791,6 млн. (що на 10,6% більше, ніж за відповідний період 2021 року), а їх сума становить 5165,9 млрд грн (на 66,7% більше, ніж у 2021 році).

Таблиця 2.4

Динаміка кількості й обсягу операцій, які здійснені із застосуванням платіжних карток в Україні [45]

Рік	За кількістю					За сумою, млрд грн				
	Загальна кількість, млн шт.	Безготівкові операції		Отримання готівки		Загальна сума, млрд грн	Безготівкові операції		Отримання готівки	
		млн шт.	%	млн шт.	%		млрд грн	%	млрд грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2021	7817,1	7039,9	90,1	777,2	9,9	5091,7	3099,1	60,9	1992,6	39,1
2022	8398,8	7791,6	92,8	607,2	7,2	7587,2	5165,9	68,1	2421,3	31,9
2023	7824,5	7306,4	93,4	518,1	6,6	5806,7	3650,9	62,9	2155,8	37,1

У 2022 році в Україні та за кордоном здійснено 607,2 млн (7,2% від загальної кількості операцій з платіжними картками) операцій зі зняття готівки на загальну суму 2421,3 млрд грн (31,9% від загальної кількості операцій з платіжними картками). Порівняно з 2021 роком кількість таких операцій впала на 21,8%. При цьому обсяг операцій з готівкою в надходженні зріс на 21,5%.

Кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні та за кордоном у 2023 році склала 7306,4 млн штук. (93,4% від загального обсягу операцій з платіжними картками) і сумою 3 650,9 млрд грн (62,9% від загального обсягу операцій з платіжними картками). Зменшення обсягів операцій з платіжними картками у 2023 році пояснюється запровадженням Нацбанком з квітня 2023 року статистичної звітності про кредитні та дебетові перекази, що спровокувало перерозподіл операцій користувачів між статистичною звітністю за платіжними картками та кредитними/дебетовими переказами.

Підтвердженням стабільності тенденції зростання розрахунків за допомогою платіжних карток також є дані щодо цілей здійснення безготівкових операцій з

використанням платіжних карток. Більше половини від загальної кількості цих операцій здійснено в торгових мережах. Водночас, як негативний момент, слід зазначити, що впровадження безготівкових розрахунків відбувається і в інших сферах діяльності (заклади роздрібної торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, готелі, туристи, транспорт, платні медичні та освітні послуги, відпочинок). та розважальних послуг тощо), а також у сільській місцевості залишається на низькому рівні (рис. 2.5).

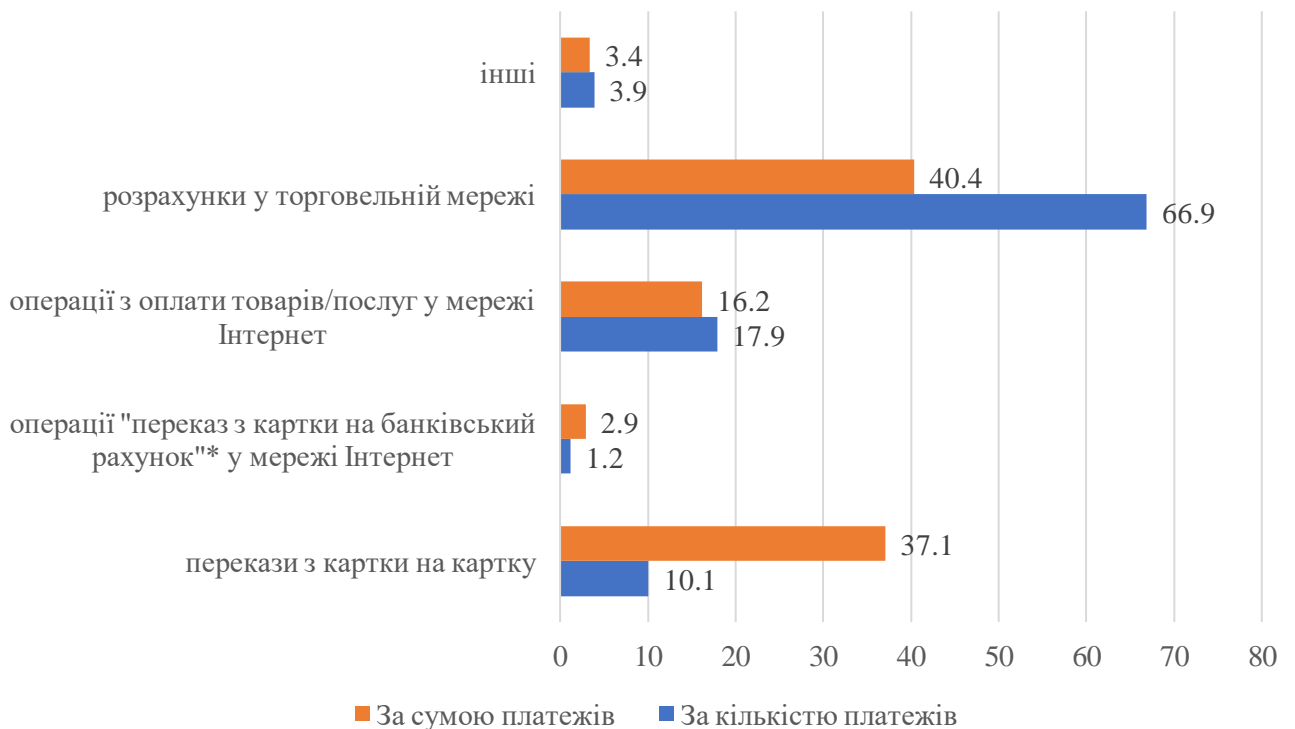

Рис. 2.5. Структура безготівкових операцій із застосуванням платіжних карток у 2023 році, % [45]

У 2023 році найбільший обсяг безготівкових операцій здійснено з використанням платіжних карток у торгово-сервісній мережі. Їх кількість становила 4949,2 млн шт. (66,9% усіх безготівкових операцій з використанням платіжних карток) і сумою 1606,3 млрд грн (40,4% усіх безготівкових операцій). При цьому близько 90,0% кількості та обсягів таких операцій було здійснено за технологією безконтактної оплати та технологією NFC.

Крім того, значну частку безготівкових операцій (37,1%, або 1478,6 млрд грн) становили грошові перекази з використанням реквізитів платіжних карток платника та одержувача (P2P-перекази), їх кількість становила 749,8 млн штук (10,1% від загального числа безготівкових операцій). В основному це пов'язано з продовженням перерахування коштів на підтримку Збройних Сил України, волонтерських коштів тощо.

Друге місце за популярністю серед видів використання платіжних карток займає оплата товарів і послуг в інтернеті (17,9% за обсягом і 16,2% за сумою майже 721,3 млрд грн), що, очевидно, є наслідком цього зростання масштабів електронної комерції у зв'язку із застосуванням карантинних обмежень під час кризи пандемії, тотальної війни, але водночас також показує зростаючі переваги інтернет-торгівлі у зв'язку з більш широким асортиментом товарів і нижчими цінами, ніж у традиційній роздрібній торгівлі.

Крім того, існуючі тенденції збільшення кількості платіжних терміналів у торговельних підприємствах, поширення Інтернет-банкінгу та поява можливостей оплати комунальних, інших періодичних платежів населення за допомогою платіжних карток надали підтримку сталого розвитку ринок платіжних карток. Водночас це є ще одним підтвердженням зростання довіри суб'єктів господарювання до платіжних карток як до надійних платіжних інструментів.

Водночас середні розрахунки платіжними картками досить низькі. Зокрема, за даними Національного банку України, середня сума операції в торговельній мережі через платіжні термінали у 2023 році становила 324,6 грн, а переказу з картки на картку – 1972 грн.

За період 2023 року порівняно з аналогічним періодом 2022 року спостерігається суттєва зміна середньої суми операції за операціями з картки на банківський рахунок в Інтернеті до 3643,9 грн. Як уже зазначалося, це пов'язано із запровадженням Нацбанком із квітня 2023 року статистичної звітності про кредитні та дебетові перекази (рис. 2.5).

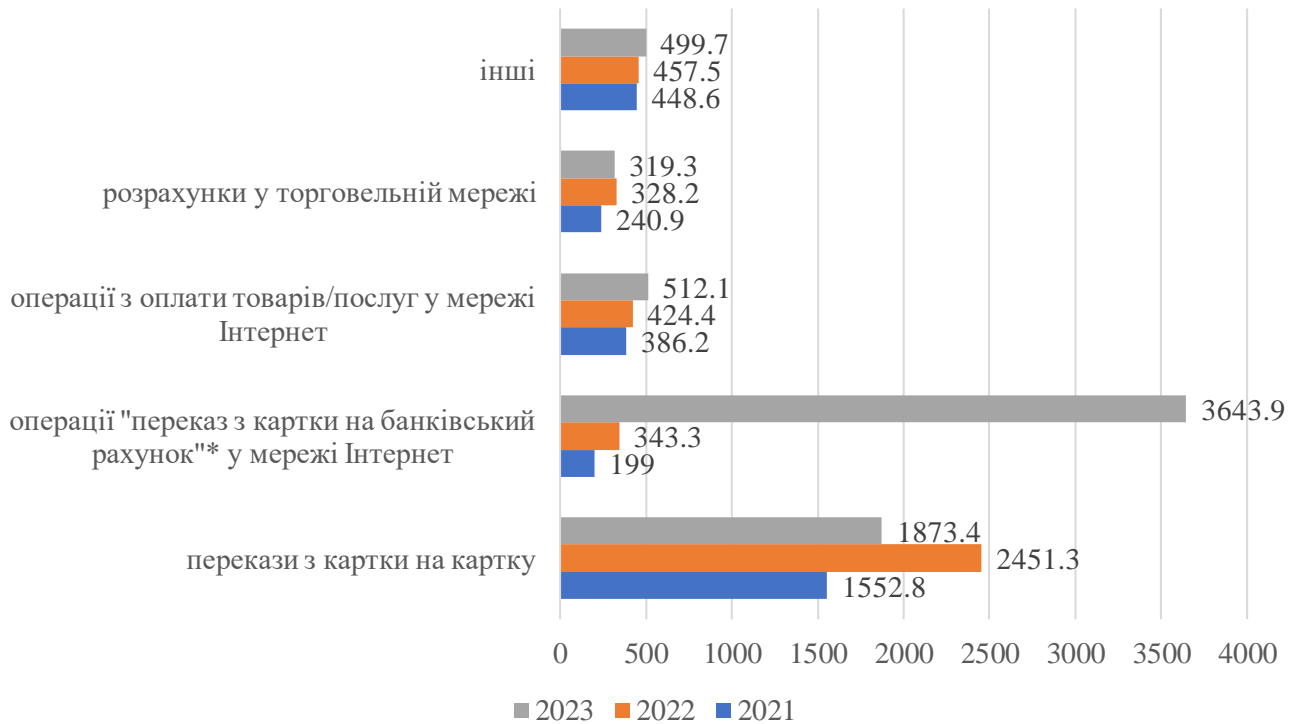

Рис. 2.5. Динаміка середньої суми безготівкової операції з використанням платіжних карток, грн [45]

У 2022 році найбільша середня сума операції припадала на операції з переказу грошей з картки на картку (2451,25 грн), найменша – на операції з оплати товарів/послуг у торговельній мережі (328,15 грн). Загалом у 2022 році відбулося зростання середньої суми безготівкових операції за всіма головними видами безготівкових операцій із застосуванням платіжних карток порівняно з довоєнним 2021 роком.

Очевидно, що подальше зростання темпів інфляції та пов'язане з цим вірогідне зростання номінальних доходів визначатиме тенденцію до зростання середнього обсягу різних видів безготівкових операцій з використанням платіжних карток.

У 2022 році обсяг операцій, проведених за межами України з використанням платіжних карток, емітованих місцевими банками, суттєво зріс і склав 7,4% від кількості та 9,7% від загального обсягу всіх операцій з використанням платіжних

карток (за аналогічний період 2021 року) . Частка прикордонних операцій становила 3,8% обсягу та 3,9% обсягу відповідно. Це пов'язано з тим, що значна кількість громадян була змушена тимчасово виїхати з України.

Найбільше зросли грошові надходження. Кількість таких операцій за 2022 рік порівняно з довоєнним 2021 роком зросла на 1228,0% і сягнула 24,3 млн одиниць, а їх обсяг збільшився на 1927,0% і становив 189,8 млрд гривень. Частка операцій з одержання за кордоном готівки у загальній кількості операцій з одержання готівки із застосуванням платіжних карток зросла до 6,0% та в загальній сумі до 11,8% (за 2021 рік такий показник складав 0,3% та 0,7% відповідно). Також зросли обсяги операції з оплати товарів/послуг у торговельній мережі (рис. 2.6).

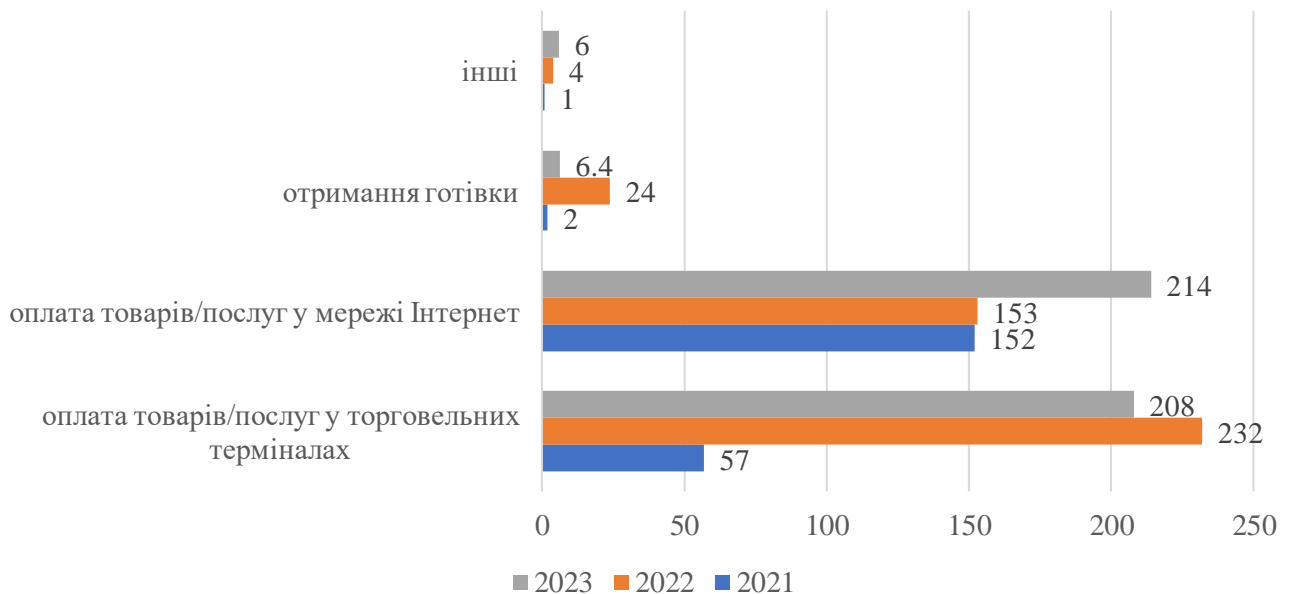

Рис. 2.6. Динаміка кількості операцій, здійснених з використанням платіжних карток українських банків за межами України, млн шт. [45]

У 2022 році за кордоном було здійснено 232,0 млн цих операцій на загальну суму 171,7 млрд грн (що на 303,7% та 325,7% більше, ніж за аналогічний період 2021 року). Частка розрахунків у торговельній мережі у загальній кількості таких операцій зросла до 8,5%, загалом до 19,1% (за 2021 рік – 6,3% та 2,2% відповідно).

У 2023 році загальний обсяг операцій з платіжними картками українських

емітентів, здійснених за межами України, становив 8,1% від кількості та 9,6% від загального обсягу всіх операцій з платіжними картками українських емітентів. Це пов'язано з тим, що значна кількість громадян продовжує залишатися за межами України. У 2023 році суттєво зросли операції з оплати товарів/послуг в інтернеті на іноземних сайтах. Кількість цих операцій зросла на 39,9% порівняно з тим же періодом 2022 року, досягнувши 214 мільйонів одиниць. Частка операцій з оплати товарів та послуг за межами України в інтернеті становила 31,1% в загальній кількості операцій з оплати товарів/послуг в мережі Інтернет за допомогою платіжних карток у 2023 році та 45,3% від загальної суми таких операцій (у 2022 році ця частка становила 10,6% та 20,2%). У той же час обсяг готівки, прийнятої за кордон, значно скоротився. Кількість таких операцій у 2023 році порівняно з 2022 роком зменшилася на 75,0% і сягнула 6,4 млн одиниць, а їх обсяг зменшився на 76,5% і склав 44,6 млрд грн. У 2023 році частка операцій за кордоном з отримання готівки у загальній кількості операцій з одержання готівки за платіжними картками становила 1,9% та в загальній сумі – 3,1% (за 2022 рік цей показник становив відповідно 6,0% та 11,8%).

Такі тенденції відображають розвиток ринку платіжних карток, який постійно супроводжується процесом впровадження інновацій, що й надалі залишатиметься вирішальним фактором успіху банків як основних організаторів платіжних операцій та визначати спектр їхніх послуг та продукти як короткострокові, так і довгострокові. Саме інноваційні зміни відіграють вирішальну роль у трансформації платіжної інфраструктури, що зумовлено такими чинниками: постійний науково-технічний прогрес, що створює нові, більш швидкісні засоби зв'язку; технологічні зміни у банківському та небанківському секторах, що призводять до нових вимог та можливостей для платіжних інструментів та послуг; посилення конкуренції на фінансовому ринку; зростання потреб споживачів на ринку щодо підвищення безпеки платежів; зниження транзакційних витрат і впровадження передових і ефективних рішень.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

3.1. Оцінка безготівкового грошового обороту в Україні та інших країнах Європи

Сьогодні все більше країн впроваджують безготівкові платежі, включаючи покупки кредитною картою, безконтактні платежі, мобільні банківські програми та цифрові опції, такі як Google Pay, Apple Pay, Pay Pal та інші.

Порівняння розвитку безготівкового грошового обігу в Україні з іншими країнами дасть змогу виявити недоліки та можливості вдосконалення цієї системи або, навпаки, показати перевагу безготівкових розрахунків в Україні над розрахунками в інших країнах.

Для порівняння безготівкового обороту України з іншими країнами були обрані дві країни: Польща та Швеція.

Спочатку для порівняння з Україною було обрано Польщу, оскільки це сусідня країна, з якою українські можливості можна порівняти.

По-друге, обрано порівняння України з такою європейською розвинутою країною, як Швеція, щоб показати динаміку між показниками та методами порівняння та визначити існуючі проблеми та можливості для розвитку України.

Ці країни були обрані тому, що в них розвиток безготівкових розрахунків був досягнутий завдяки цілеспрямованій державній політиці.

Досвід країн з розвинутою економікою свідчить про переваги безготівкових розрахунків, що забезпечує сприятливі умови для акумулювання коштів населення в державній банківській системі, розширення інвестиційної бази економіки,

мінімізацію «тіньового грошового обігу» та багато інших позитивних змін.

У Польщі це сталося завдяки національній програмі розвитку безготівкових розрахунків за підтримки уряду, а також стимулюванню конкуренції на ринку платіжних послуг і безготівкових розрахунків, а також розвитку інноваційних платіжних інструментів.

У Швеції Центробанк припинив надання послуг з перевезення готівки, а компанії SIT (компанії, що надають послуги зі стягнення боргів на цій основі) відповідають за підтримку готівкового обігу та створення умов для полегшення обігу безготівкових коштів. Перехід до шведського безготівкового суспільства навіть заохочується законом. У Швеції продавець цілком законно відмовляється від оплати готівкою. Це змушує споживачів купувати товари за безготівковим розрахунком.

Варто також зазначити, що Канада є країною, яка найкраще використовує безготівкові технології, і це можна пояснити зміною настроїв серед населення, яка почалася кілька років тому. Опитування 2021 року показало, що 50% канадців готові відмовитися від банкнот і монет. Однак опитування MasterCard у 2013 році показало, що 90% вартості споживчих платежів у Канаді обробляються безготівковими методами. За останні роки в країні відбулися зміни, в першу чергу змінилися звички під впливом держави. Це зумовлено розвитком інфраструктури безготівкових розрахунків, а саме доступом населення до безготівкових розрахунків у всіх сферах суспільного життя.

Розвинені країни світу вже подолали проблеми готівкового обігу, з якими зараз стикається Україна. Досвід цих країн може бути використаний для розробки подібної програми в Україні. Розвинені країни скорочують споживання готівки, що сприяє економічному зростанню, підвищує прозорість і сприяє активному розвитку сучасних послуг і технологій. Популярність безготівкових розрахунків за допомогою платіжних карток постійно зростає, про що свідчить збільшення кількості операцій з використанням платіжних карток в Україні, Швеції та Польщі.

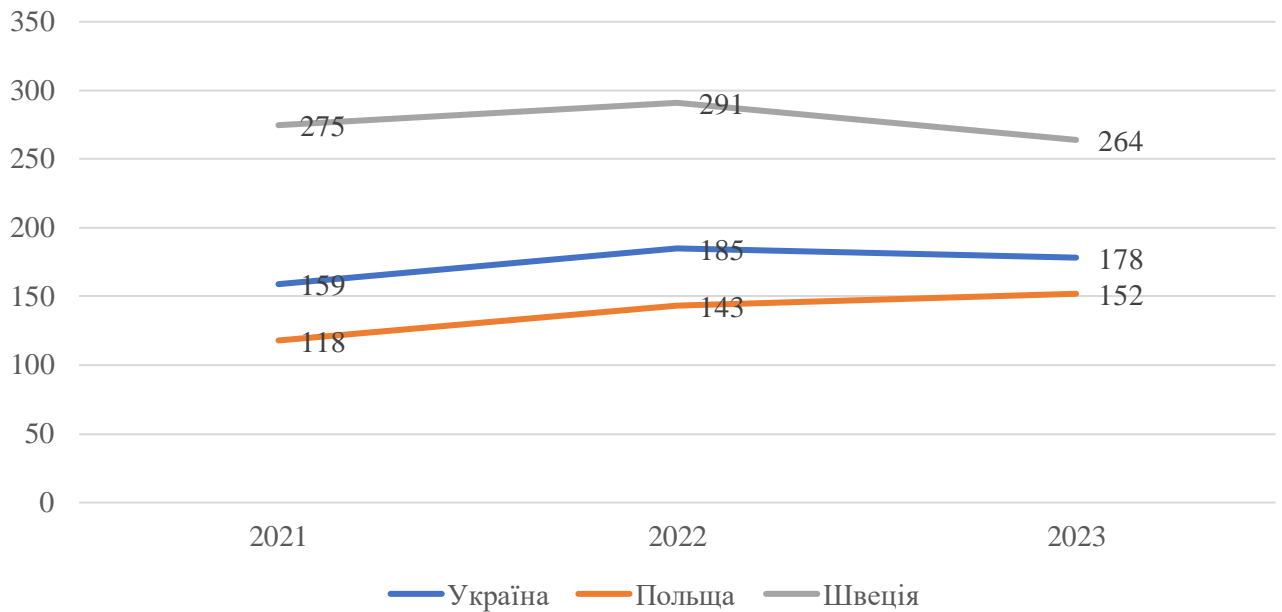

Рис. 3.1. Динаміка кількості безготівкових операцій на 1 особу, шт

У період з 2021 по 2023 рік кількість транзакцій із платіжними картками зростала щороку в проаналізованих країнах. Відповідно, за досліджуваний період зросла роль безготівкових розрахунків і платіжних систем.

Варто зазначити, що основними факторами, які впливають на кількість безготівкових розрахунків за допомогою платіжних карток, є кількість платіжних карток, чисельність населення та платіжна інфраструктура країни.

Населення країн є важливим фактором, оскільки воно базується на використанні платіжних систем і безготівкових розрахунків. Тому проводяться подальші дослідження чисельності населення України, Польщі та Швеції, їх динаміки та відносного відхилення за роками. В Україні за 2023 рік зафіксовано найбільшу кількість платежів банківськими картками – 7,306 млн транзакцій. Порівняно з Польщею в Україні кількість безготівкових розрахунків картками була більшою.

На кількість безготівкових розрахунків впливає не лише населення. Значний вплив має платіжна інфраструктура кількість та платіжних карток країни.

Важливими показниками є співвідношення кількості карток до чисельності населення країни та співвідношення кількості карток та POS-терміналів для оплати картками.

Таблиця 3.1

Загальна кількість платіжних карток в обігу, млн шт.

	Україна		Польща		Швеція	
	Всього	На 1 особу	Всього	На 1 особу	Всього	На 1 особу
2021	89,1	2,2	41,2	1,1	19,4	1,9
2022	109,8	2,6	42,9	1,1	18,37	1,8
2023	115,1	2,8	43,7	1,2	18,1	1,8

Розглянемо також співвідношення кількості карток на одну особу та порівняємо це співвідношення в Україні з показниками Швеції та Польщі.

У 2023 році в Україні кількість карток на одну особу становила 2,8, у Польщі – 1,2, у Швеції – 1,8. Порівняно з 2021 роком, де ці показники становили 2,2; 1,1 і 1,9 відповідно. За даними Європейського центрального банку, показник кількості платіжних карток на душу населення в досліджуваних країнах показав динаміку зростання у всіх, крім Швеції.

Негативна динаміка у Швеції не означає, що шведський банківський сектор почав процес занепаду. Ця тенденція у Швеції пов'язана з орієнтацією країни на поліпшення навколишнього середовища. Країна поступово усуває пластикові картки і переходить на віртуальні картки в онлайн-додатках і електронних гаманцях. Цей фактор також підтверджується тим фактом, що Швеція впроваджує новітню технологію блокчейн і переходить на цифрову валюту для використання криптовалют, особливо біткойнів.

У 2023 році в Польщі було 1 027 000 одиниць POS-терміналів, що на 529 тис. POS-терміналів більше, ніж в Україні за той самий період, це пов'язано з більш

розвиненою економічною зоною Польщі, ніж України, але цьому сприяє те, що значна частина українців їде до Польщі шукати роботу (рис. 3.2). Тобто Польща створює багато робочих місць та можливостей для розвитку бізнесу та заохочує українських громадян до роботи, тим самим збільшуючи кількість платіжних терміналів у торгівлі та зменшуючи населення України.

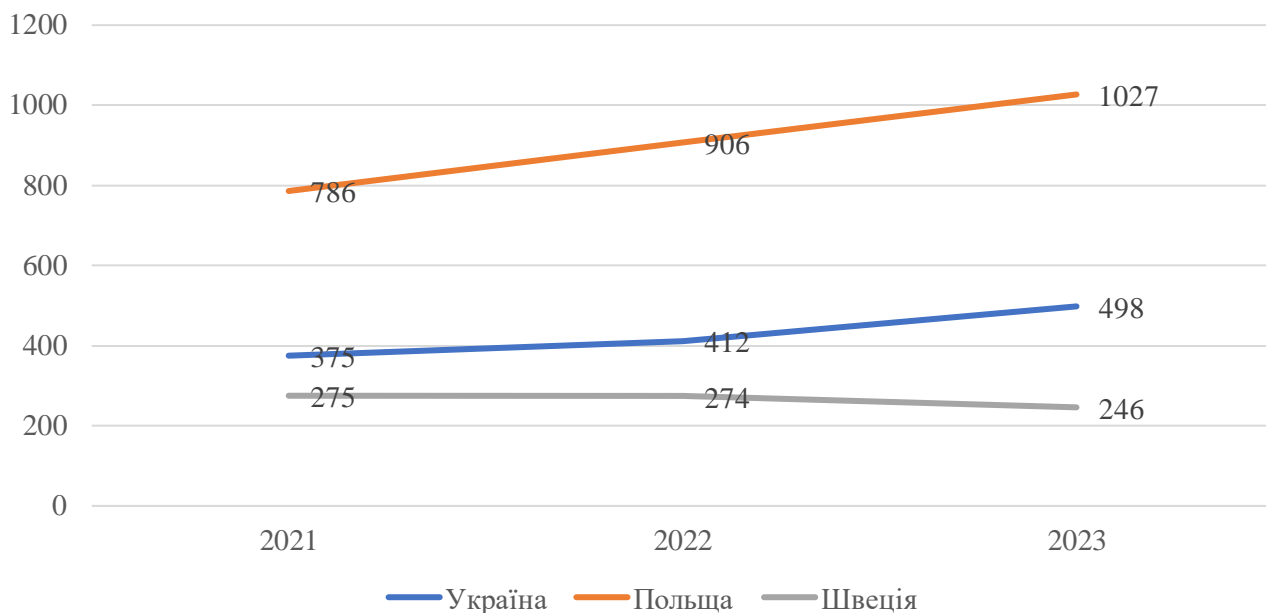

Рис. 3.2. Динаміка кількості в POS-терміналів, в тис. шт.

Розвиток безготівкових розрахунків в Україні також пов'язаний з інфраструктурою, яка є менш розвиненою, ніж у європейських країнах. В Україні високий рівень проникнення банкоматів, але за іншими співвідношеннями (мережа POS-терміналів, кількість безготівкових операцій серед населення) країна суттєво відстає. Навіть в Україні немає можливості безготівкових розрахунків у всіх сферах суспільного життя, а саме у міському громадському транспорті, у кіосках та магазинах, на ринках та ярмарках тощо.

Зараз весь світ переходить на безготівкові розрахунки, які популярні вже багато років. При аналізі поширеності найбільш популярних банківських операцій,

які пов'язані із платіжними системами та безготівковими розрахунками в Україні, Швеції та Польщі, було виявлено, що Швеція є еталоном у порівнянні з усіма порівнюваними країнами. Банківська система функціонує на високому рівні для нинішнього населення. Дуже важливий менталітет європейців, особливо швейцарців, інвестувати в нові технології. Громадяни Швеції відмовилися від масової емісії платіжних карток, так як, по-перше, це шкідливо для навколишнього середовища, а, по-друге, населення підтримало уряд в стимулюванні розрахунків за товари та послуги за допомогою цифрової валюти, яка зараз стає все більш серйозним інструментом фінансового механізму в окремих країнах з розвинутою економікою. Польща також показала позитивні результати в цьому дослідженні.

В загальному банківська система України є розвинутою та відкритою для бізнес-процесів і нормальної банківської діяльності. Український картковий ринок дуже динамічний, змінюються менеджери, з'являються нові продукти та технології. Проте, як показує світовий досвід, Україна відстає у розвитку безготівкових розрахунків.

3.2. Проблеми та перспективи використання безготівкових розрахунків в Україні

Слід зазначити, що незважаючи на величезні можливості, які надає використання безготівкових розрахунків у процесі підвищення якості, швидкості та безпеки розрахунків, зниження витрат обігу та спрощення розрахункових операцій, на ринку відбувається подальший активний розвиток безготівкових розрахунків. обмежена дією певних гальмуючих факторів, наявність яких визначається двома ключовими факторами:

- з одного боку, зберігаються переваги використання готівки, що є

привабливим для значної частини домогосподарств і компаній;

– з іншого – наявність певних проблем, пов'язаних із розвитком фінансового сектору загалом та ринку безготівкових розрахунків зокрема.

Перший із зазначених напрямків суттєво визначає наявність конкурентних переваг готівки на ринку платіжних інструментів і визначається дією таких факторів:

1) наявність готівки, тобто відсутність необхідності використовувати сторонні посередницькі послуги (в основному банки) в процесі угоди як для покупця, так і для продавця;

2) відносна технічна простота використання готівки, що передбачає можливість суб'єктів ринку застосовували кошти без спеціальної фінансової, електронної чи іншої технічної інфраструктури;

3) високий рівень ліквідності готівки, що фактично означає можливість миттєвих операцій без необхідності конвертації певних активів у платіжні інструменти;

4) високий рівень конфіденційності при використанні готівки, тобто суб'єкти господарювання не зобов'язані надавати персональні дані під час здійснення платежів;

5) високий рівень фінансової інклюзії, оскільки використання готівкових розрахунків є гарантією того, що домогосподарства, які не мають банківської інфраструктури, не будуть позбавлені своїх основних економічних потреб.

Ці переваги стали особливо важливими в умовах економічного спаду, банківської кризи, високих темпів інфляції та девальвації в Україні. Водночас слід зазначити, що високий готівковий обіг гальмує економічне зростання, знижує прозорість та затримує активний розвиток сучасних послуг і технологій, а держава зазнає збитків, пов'язаних із видачою та зберігання готівки.

З іншого боку, компанії, які в рамках своєї діяльності приймають лише готівку за товари та послуги, втрачають клієнтів, які віддають перевагу взаємодії з

продавцями, які можуть запропонувати швидкий, зручний та безпечний спосіб оплати – безготівковий.

У цих умовах скорочення готівкового обігу є одним із найважливіших завдань Національного банку, хоча, на відміну від адміністративних обмежень використання готівки, краще було б віддати перевагу заходам стимулюючого характеру з ринковими принципами та сприяти підвищенню довіри між учасниками платіжних операцій.

Другий напрям лімітуючих факторів розвитку ринку безготівкових розрахунків стосується інституційних засад функціонування банківського сектору та організації в ньому грошово-кредитних відносин і визначається впливом перелічених нижче факторів.

По-перше, недостатня довіра населення до банківського сектору у зв'язку з негативними наслідками низки фінансово-економічних криз останніх років, внаслідок яких цілий ряд банків було визнано неплатоспроможними, що суттєво обтяжило клієнтів труднощами. при отриманні своїх коштів з депозитних рахунків, а ризик повної втрати зріс у кілька разів.

По-друге, недостатня фінансова інтеграція та пов'язана з цим слабка фінансова грамотність населення, особливо старшого покоління, яке не виявляє бажання користуватися електронними платіжними інструментами і, навіть у разі використання платіжних карток, намагається якомога швидше отримати готівку.

По-третє, обмежені можливості банківських установ щодо розширення спектру послуг, пов'язаних із безготівковими розрахунками, при цьому досить слабо розвинений картковий кредит та значна частина платіжних карток від банків та в рамках так званих «зарплатних» проектів, які для більшості банківських установ залишаються одним із найважливіших каналів продажу карток.

По-четверте, відсутність відповідної нормативно-правової бази, яка б через той чи інший податковий інструмент стимулювала систему розрахунків фізичних та юридичних осіб за безготівковими розрахунками та стимулювала банки до

активного впровадження та розвитку цієї системи.

По-п'яте, загострення шахрайства в операціях з використанням безготівкових розрахунків з можливим ризиком втрати коштів їх власниками через зростання кіберзлочинності та відставання розробників систем захисту банківських рахунків від проявів відповідної протиправної діяльності.

По-шосте, тарифна політика банківських установ у частині встановлення комісій за ведення карткових рахунків, зняття готівки та проведення різних видів платежів не завжди є адекватною, що не забезпечує належного стимулювання клієнтів банку при використанні платіжних карток.

По-сьоме, нерівномірне охоплення ринку безготівкових розрахунків відповідною інфраструктурою зумовлене, зокрема, недостатньою забезпеченістю технічними засобами обслуговування власників платіжних карток у малих магазинах та торгових точках.

Восьме: збереження високої питомої ваги дебетових карток у загальній кількості емітованих платіжних карток, а також наявність значної кількості неактивних карток (карток, які не використовуються їх власниками для здійснення операцій).

По-дев'яте, відсутність дієвих механізмів захисту споживачів платіжних послуг у разі форс-мажорних обставин, зокрема пов'язаних з технічними збоями в роботі POS-терміналів чи банкоматів, неполадками обладнання чи дефектами програмного забезпечення, які унеможливають здійснення платежів за допомогою платіжних карток.

Очевидно, що комплекс цих проблем є суттєвою перешкодою для розвитку ринку безготівкових розрахунків в Україні та зумовлює все ще недостатню привабливість безготівкових платіжних інструментів для значної частини населення через позитивні моменти у використанні готівки та недоліки у функціонуванні самої банківської системи.

Проте вирішення цих проблем має ґрунтуватися не на офіційних заборонах

готівки, а виключно на підвищенні економічної заінтересованості суб'єктів ринку в переході на сучасні форми розрахунків, виходячи з об'єктивних реалій більшості економічних відносин, у тому числі грошові відносини, базуються на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях.

Таким чином, слід сприяти розвитку платіжної інфраструктури, зниженню транзакційних витрат, поширенню відповідних інформаційних і комунікаційних технологій, підвищенню безпеки використання та довірі населення до платіжних карток як основного засобу платежу в економіці. як важливі передумови для подальшого розширення використання визнаних в Україні платіжних карток.

ВИСНОВКИ

Глобальні тенденції розвитку фінансового сектору свідчать про те, що ринок безготівкових розрахунків, задовольняючи потреби у більшій зручності, швидкості та безпеці платіжних операцій, відкриває шлях для остаточного перенесення механізму банківських послуг у нову еру цифрових технологій. Економіка та платіжні картки є основним рушієм просування інституційних засад грошового обігу до безготівкового суспільства.

Ці процеси поширюються і в Україні, де особливості розвитку ринку безготівкових розрахунків визначаються такими основними факторами:

- продовжує зростати кількість та обсяги безготівкових розрахунків, що зумовлено в тому числі заходами Національного банку України щодо цифрової трансформації фінансової системи;

- незважаючи на збільшення кількості та обсягів безготівкових операцій, слід зазначити, що середня сума розрахунків картками є досить невеликою, що пов'язано з недостатньо широким спектром додаткових банківських послуг, які супроводжують безготівкові операції;

- незважаючи на зростання кількісних параметрів ринку безготівкових розрахунків, значна його частина все ще належить до неактивних або використовується лише для зняття готівки, що в більшій мірі пов'язано з наслідками фінансово-економічної кризи та низьким рівнем довіри населення до нього у фінансових установах;

- структура ринку безготівкових розрахунків характеризується досить високим ступенем монополізації серед провідних банків, що не сприяє формуванню оптимальної позитивної для клієнтів банку тарифної політики карткових операцій;

- сучасний стан платіжної інфраструктури все ще недостатньо дозволяє забезпечити належне використання безготівкових розрахунків та скорочення

готівкових розрахунків, що є значним потенціалом для розвитку ринку безготівкових розрахунків саме за рахунок вдосконалення технічної підтримки;

– активний розвиток ринку платіжних карток обмежений все ще існуючими перевагами використання готівки, яка має свої позитивні властивості для фізичних осіб, а також наявністю конкретних інституційних проблем, пов'язаних із розвитком фінансового сектору в цілому та ринку платіжних карток зокрема.

Незважаючи на вищевикладене, слід підкреслити, що ринок безготівкових розрахунків в Україні наразі активно розвивається та має стійку тенденцію до зростання. Проте підвищення якості безготівкового обслуговування і, як наслідок, подальше розширення ринку в більшій мірі залежить від вирішення проблем, пов'язаних із потребою впровадження нових послуг і форм обслуговування банківських карток, регулювання монополістичних проявів у платіжній сфері. ринок Заходи щодо подальшого розвитку платіжної інфраструктури та подолання інституційних проблем пов'язані з дефіцитом розвитку фінансового сектору в цілому.

При цьому подальший розвиток ринку безготівкових розрахунків і, як наслідок, розширення зон безготівкових розрахунків має стати тим стратегічним напрямком, за яким має удосконалюватись платіжна система країни в епоху цифрових технологій, що надалі визначає можливості для скорочення готівкового обігу, розширення спектру та підвищення якості банківських послуг, економії державних витрат, збільшення ресурсної бази банків та обсягів кредитування, активізації економічних процесів, збільшення податкових надходжень до бюджету та наближення вітчизняних фінансових ринків до світових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 20.04.2024).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Про захист прав споживачів: Закону України від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
5. Про платіжні послуги: Закону України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
6. Про встановлення строків, до настання яких торговці повинні забезпечити можливість здійснення безготівкових розрахунків (у тому числі з використанням електронних платіжних засобів, платіжних застосунків або платіжних пристроїв) за продані ними товари (надані послуги): Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2022 року № 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
7. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг: Постанова Правління Національного банку України від 29 липня 2022 року № 163 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління Національного банку України

від 29 грудня 2017 року № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

9. Асмолова Т. В. Особливості обліку зобов'язань за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку: порівняльний аспект. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2015. Вип. 12(1). С. 15-22.

10. Барановський О.І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. *Вісник НБУ*. 2014. № 9. С. 17–23.

11. Бехтер Л.А. Сутність та роль безготівкових розрахунків в господарській діяльності підприємства. *Економічний простір*. 2011. № 54. С. 151-155.

12. Бондаренко О. М. Методичні підходи до аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, як об'єкту оборотних активів підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 11. С. 39-41.

13. Бруханський Р. Ф. Методика ведення стратегічного економічного обліку на підприємствах: інжиніринговий аспект. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 8. С. 18-28.

14. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / Під заг. ред. Ф.Ф. Бутиця. ПП «Рута». 2009. 912 с.

15. Бублик Є.О. Обмеження готівкових розрахунків в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 2. С. 34-42.

16. Власюк О.С. Банківська криза в Україні: втрати, помилки та пріоритети посткризового відновлення. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2. С. 45–60.

17. Геєць В.М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7–22.

18. Гроші та кредит: підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко, М.Ф. Пуховкіна та ін. ред.: М.І. Савлук. К.: КНЕУ, 2011. 590 с.

19. Данилишин Б.М. Грошово-кредитна політика та зростання економіки України. URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/danylyshyn/groshovo-kreditnapolitika-ta-zrostannja-ekonomiki-ukrajini-1761649.html>.

20. Іваницька О. Регіональні аспекти діяльності комерційних банків в Україні. *Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України*. 2016. № 2. С.130-137.
21. Загарій В.П. Монетарні важелі досягнення фінансової безпеки: досвід розвинених країн. *Бізнес-інформ*. 2014. № 4. С. 400–404.
22. Кравець В. Перспективи здійснення безготівкових розрахунків. *Банківська справа*. 2009. № 6. С. 8.
23. Кравець В. Деякі аспекти діяльності міжнародних платіжних систем в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2016. № 1. С. 23 - 27.
24. Кравчук В., Науменко Д. & Глибовець А. (2012). Електронні гроші в Україні: аналітичний звіт. Київ. Альфа-ПСК.
25. Козубенко А.А. Проблеми та перспективи розвитку організації безготівкових розрахунків у банках України. *Управління розвитком*. 2012. № 18 (139). С. 74-75.
26. Костюнік О.В., Побережна В.В. Основні проблеми організації безготівкових грошових коштів в Україні. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 51-55.
27. Лапко Н. Система електронних платежів НБУ у 2015 році. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 12. С. 42 - 44.
28. Лютий І.О., Мороз П.А. Суперечності процесів фінансіалізації та їх вплив на економічне зростання в Україні. *Економіка України*. 2014. № 4. С. 29–39.
29. Макаренко А. П. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 29-35.
30. Марченко В. Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2015 році. *Вісник НБУ*. 2015. №4. С.24-29.
31. Машика Ю.В. Електронна комерція – платіжні системи мережі Інтернет. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. С. 344-348.
32. Мельничук О.І. Ринок платіжних карток в Україні: сучасний стан,

проблеми і перспективи розвитку. *Студентський вісник національного університету водного господарства та природокористування*. 2015. № 1(3). С. 100-103.

33. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 53–76.

34. Назарова І. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 211–224.

35. Назаренко І.М. Аудит розрахунків з бюджетом: організаційно-функціональні та методичні основи. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 50-55.

36. Олійник А. В., Шацька В. М. Інформаційні системи і технології у фінансових установах : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2006. 436 с.

37. Пиріг С. О. Платіжні системи. К.: Генеза, 2008. 153 с.

38. Пиріг С. О. Безготівкові розрахунки: показник економічного зростання країни. *Економічний форум*. 2019. № 1. С. 151-158.

39. Смовженко Т., Багратян Г., Кравченко І. Макроекономічна політика в Україні в 2014–2019 рр.: банківська і фінансова сфери. *Вісник НБУ*. 2014. № 10. С. 20–24.

40. Хайлова Т.В., Кувшинчикова А.С. Деякі питання безготівкових розрахунків і шляхи їх вирішення. *Економіка та право*. 2014. № 1. С. 103-107.

41. Чацкіс Ю. Д. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. / Ю. Д. Чацкіс, Е. С. Гейєр, О. А. Наумчук, І. О. Власов. Д. : ДонНУЕТ, 2010. 471 с.

42. Чацкіс Ю. Д. Фінансовий облік : навч. посіб. / Ю. Д. Чацкіс, О. М. Лисюк, Т. П. Михайлова. Д. : ДонДУЕТ, 2006. 456 с.

43. Чкан І. О. Безготівкові розрахунки – сучасний спосіб оплати. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. № 27. С. 121-124.

44. Шаров О.М. Місце України в глобальній економічній системі: потенціал

та перспективи. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2. С. 4–19.

45. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2024).

46. Zadorozhnyi Z.-M., Muravskiy V., Shevchuk O. Management accounting of electronic transactions with the use of cryptocurrencies. *Financial And Credit Activity: Problems of Theory And Practice*. 2018. № 3 (26). P. 169– 177.